

Agnieszka PIENIAŻEK¹

EKONOMIA SPOŁECZNA – ODPOWIEDŹ NA PROBLEMY WSPÓŁCZESNEGO RYNKU PRACY

Organizacje pozarządowe prowadzące działalność ekonomiczną zaliczane są do grupy podmiotów tzw. nowej ekonomii społecznej, w odróżnieniu od podmiotów tzw. starej ekonomii społecznej, czyli spółdzielni, товариств ubezpieczeń wzajemnych. W roku 2010 według danych Głównego Urzędu Statystycznego funkcjonowało w Polsce 75 tys. organizacji pozarządowych (fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych). Województwo podkarpackie zajmowało dziewiąte miejsce pod względem liczby organizacji trzeciego sektora (4,6 tys. podmiotów). Zdecydowana większość polskich organizacji pozarządowych (74% ogólnej liczby) prowadziła jednak wyłącznie nieodpłatną działalność statutową. Dodatkowych źródeł dochodów poszukiwał bardzo niewielki odsetek organizacji. Działalność odpłatną prowadziło jedynie 19% organizacji w skali Polski (w województwie podkarpackim 13% organizacji), działalność gospodarczą – tylko 4% organizacji (w województwie podkarpackim 3%), natomiast działalność odpłatną i działalność gospodarczą – 3% (w województwie podkarpackim 2%). W 2013 r. najwięcej podkarpackich organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowanych było w Rzeszowie (26,9% wszystkich prowadzących działalność gospodarczą w województwie). Najmniej natomiast w powiatach: kolbuszowskim i niżańskim (po 0,9% organizacji w każdym z powiatów). Przedsiębiorstwa społeczne przyczyniają się do zwiększania kompetencji i szans na rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, poprawy jakości życia społeczności lub grupy osób, zrównoważonego rozwoju lokalnego. Podkarpackie organizacje pozarządowe (przedsiębiorstwa społeczne) oferują najczęściej usługi w zakresie ogrodnictwa, rękodzielnictwa, usług cateringowych i hotelowych, zapewniając możliwość godnego życia swoim podopiecznym.

Słowa kluczowe: organizacja pozarządowa, ekonomia społeczna, rynek pracy.

1. WPROWADZENIE

Ekonomia społeczna powstała jako odpowiedź na sytuacje kryzysowe wywołane konsekwencjami społecznymi rewolucji przemysłowej. Negatywne skutki niwelowane były poprzez inicjatywy filantropijne, działalność товариств i fundacji o celach socjalnych oraz ruch spółdzielczy, głównie o profilu spożywczym, rolniczym i rzemieślniczym.

Współczesna ekonomia społeczna jest formą przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i marginalizacji osób, które z różnych powodów nie mogą się odnaleźć na otwartym rynku pracy.

¹ Dr Agnieszka Pieniążek, Instytut Politologii i Polityki Regionalnej, Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu, ul. Krynicka 6/38A, 35–505 Rzeszów, e-mail: agnieszka.pieniazek@gmail.com

Ekonomia społeczna nie zlikwiduje w całości problemu bezrobocia, ale może się przyczynić do powstania miejsc pracy w obszarach, w których nie będą działać firmy komercyjne ze względu na nisko szacowany potencjał zysku.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie skali działania wybranych podmiotów ekonomii społecznej: stowarzyszeń i fundacji prowadzących działalność gospodarczą, ze szczególnym uwzględnieniem ich kondycji w województwie podkarpackim. Przedstawiono również najczęściej świadczone usługi i oferowane produkty przez przedsiębiorstwa społeczne (organizacje pozarządowe) z województwa podkarpackiego.

2. NOWA EKONOMIA SPOŁECZNA

Organizacje pozarządowe prowadzące działalność ekonomiczną, czyli działalność gospodarczą lub odpłatną, zaliczane są do grupy podmiotów tzw. nowej ekonomii społecznej, w odróżnieniu od podmiotów tzw. starej ekonomii społecznej, czyli spółdzielni, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych².

Zdaniem Herbst, w Polsce należy rozróżniać: tradycyjną ekonomię społeczną (przed II wojną światową), starą ekonomię społeczną (po II wojnie światowej) oraz nową ekonomię społeczną (po 1989 r.)³.

Zgodnie z definicją przyjętą za europejską siecią badawczą *European Research Network* (EMES) za przedsiębiorstwo społeczne uznaje się przedsięwzięcie o celach głównie społecznych, które nie działa wyłącznie w celu maksymalizacji zysku lub zwiększenia dochodu udziałowców czy właścicieli⁴. Cele społeczne mają pierwszeństwo przed ekonomicznymi. Wypracowany zysk jest reinwestowany w cele statutowe lub w społeczność⁵.

Do wzmocnienia przedsiębiorczości społecznej przyczyniły się europejskie organizacje i organy Unii Europejskiej, które dostrzegły w niej szanse na wsparcie spójności społeczno-gospodarczej, będącej jednym z zasadniczych celów Unii Europejskiej.

W 2009 r. według danych Komisji Europejskiej w Europie funkcjonowały ponad dwa miliony przedsiębiorstw społecznych (w Polsce około 28 tys. podobnych podmiotów), co stanowiło około 10% wszystkich przedsiębiorstw działających w Europie. W ten sposób przedsiębiorstwa społeczne odgrywały znaczącą rolę w tworzeniu miejsc pracy, zatrudniając wówczas 11 mln osób, co stanowiło 6% ogółu pracujących w Unii Europejskiej⁶. Znaczenie ekonomii społecznej podkreślił w 2009 r. Parlament Europejski,

² T. Kaźmierczak, *Zrozumieć ekonomię społeczną*, [w:] *Kapitał społeczny. Ekonomia Społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Warszawa 2007, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2007.3.pdf>, s. 106.

³ K. Herbst, *Perspektywy ekonomii społecznej*, „Ekonomia społeczna” 1/6 (2013), s. 10.

⁴ European Research Network, <http://emes.net>.

⁵ I. Kuraszko, B. Rok, *Społeczna odpowiedzialność biznesu i ekonomia społeczna*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/public/files/Spo%C5%82eczna%20odpowiedzialnosc%20biznesu%20i%20ekonomia%20spo%C5%82eczna.pdf>, s. 7.

⁶ Komunikat Komisji *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej*: http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/craft/social_economy/soceco_intro_en.htm, s. 3.

wydając rezolucję w sprawie gospodarki społecznej⁷. Parlament podkreślił, że przedsiębiorczość społeczna odgrywa pierwszoplanową rolę w gospodarce europejskiej, gdyż łączy opłacalność i solidarność, a także wzmacnia spójność społeczną, gospodarczą i regionalną⁸.

3. LICZBA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POLSCE I W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM. RODZAJ PROWADZONEJ DZIAŁALNOŚCI I ŹRÓDŁA ICH PRZYCHODÓW

W roku 2010 według danych Głównego Urzędu Statystycznego funkcjonowało w Polsce 75 tys. organizacji pozarządowych (fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych)⁹. Województwo podkarpackie zajmowało dziewiąte miejsce pod względem liczby organizacji trzeciego sektora (4,6 tys. podmiotów, co stanowiło 6,3% ogólnej liczby). Najwięcej takich organizacji działało w województwie mazowieckim (15,5% ogólnej liczby organizacji działających w kraju), najmniej – w województwie lubuskim (2,5%). Zaledwie 9,5% organizacji działało w formie fundacji¹⁰.

Zdecydowana większość polskich organizacji pozarządowych (74% ogólnej liczby) prowadzi wyłącznie nieodpłatną działalność statutową. Najwięcej takich organizacji funkcjonuje w województwach: podkarpackim (82%), warmińsko-mazurskim (79%) i świętokrzyskim (79%).

Polskie organizacje pozarządowe do finansowania działalności statutowej najczęściej wykorzystują składki członkowskie. Badania Stowarzyszenia Klon/Jawor potwierdziły, że osiąganie przychodów z tego źródła w latach 2004–2008 deklarowało około 60% organizacji objętych badaniem. Podkreślić należy, że składki członkowskie generują jednak niewielkie przychody. Równie często polskie organizacje pozarządowe sięgają po środki ze źródeł samorządowych (w 2008 i 2010 r. – ponad 50% organizacji deklarowało korzystanie ze środków samorządowych). Udział źródeł samorządowych w budżetach organizacji pozarządowych miał niewielkie znaczenie, podobnie jak w opisanym przypadku.

Badane organizacje jako źródła swoich przychodów wskazywały także darowizny od osób fizycznych lub prawnych. W roku 2010 korzystanie z jednego lub drugiego źródła deklarowało 49% organizacji. Finansowe wsparcie w formie dotacji udzielanej przez inne

⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 19 lutego 2009 r. w sprawie gospodarki społecznej [2008/2250(INI)].

⁸ Raport z badań w ramach projektu *Biznes – Innowacje – NGO, czyli BINGO*, realizowanego przez Centrum PISOP w partnerstwie z Fundacją NIWA Edukacji i Rozwoju oraz Network for Europe (organizacja infrastrukturalna z Liverpoolu) w Wielkopolsce w latach 2012–2014 (dalej: Raport z badań w ramach projektu *Biznes – Innowacje – NGO, czyli BINGO*), <http://www.pisop.org.pl/realizowane-projekty-w-2012-r/biznes-innowacje-ngo-czyli-bingo>.

⁹ Od 2008 r. fundacje, stowarzyszenia i inne organizacje społeczne są zobowiązane do sporządzania rocznego sprawozdania z działalności (badanie SOF-1). Obowiązek ten wynika z art. 30 ust. 3 Ustawy z 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (DzU 1995 nr 88, poz. 439, ze zm.). Badanie SOF-1 realizowane jest przez Główny Urząd Statystyczny.

¹⁰ Dane Głównego Urzędu Statystycznego za 2010 r. (ostatnie dostępne dane na ten temat): <http://www.stat.gov.pl>.

krajowe organizacje pozarządowe deklarowało natomiast w 2010 r. 23% wszystkich organizacji¹¹.

Dodatkowych źródeł dochodów poszukuje niewielki odsetek organizacji (tab. 1). Działalność odpłatną (oprócz nieodpłatnej działalności statutowej) prowadzi jedynie 19% organizacji w skali Polski (w województwie podkarpackim 13% organizacji), działalność gospodarczą – tylko 4% organizacji (w województwie podkarpackim 3%), natomiast działalność odpłatną i działalność gospodarczą – 3% (w województwie podkarpackim 2%). Szczegółowe dane na temat rodzaju prowadzonej działalności przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Odsetek organizacji pozarządowych prowadzących wyłącznie działalność statutową oraz dodatkowo działalność odpłatną i działalność gospodarczą

Województwo	Rodzaj działalności			
	Wyłącznie nieodpłatna działalność statutowa	Nieodpłatna działalność statutowa oraz		
		Odpłatna działalność	Działalność gospodarcza	Odpłatna działalność i działalność gospodarcza
Łódzkie	71,0	23,0	4,0	2,0
Mazowieckie	72,0	19,0	5,0	4,0
Małopolskie	71,0	19,0	7,0	3,0
Śląskie	70,0	21,0	6,0	3,0
Lubelskie	76,0	19,0	4,0	1,0
Podkarpackie	82,0	13,0	3,0	2,0
Podlaskie	77,0	16,0	5,0	2,0
Świętokrzyskie	79,0	14,0	5,0	2,0
Lubuskie	76,0	17,0	5,0	2,0
Wielkopolskie	78,0	15,0	5,0	2,0
Zachodniopomorskie	75,0	18,0	3,0	4,0
Dolnośląskie	72,0	22,0	3,0	3,0
Opolskie	77,0	18,0	2,0	3,0
Kujawsko-pomorskie	70,0	21,0	5,0	4,0
Pomorskie	68,0	22,0	5,0	5,0
Warmińsko-mazurskie	79,0	15,0	4,0	2,0
Polska	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (badanie SOF-1).

¹¹ J. Przewłocka, *Polskie organizacje pozarządowe. Podstawowe pytania, podstawowe fakty*, Warszawa 2007, s. 15.

W wypadku fundacji działalność gospodarcza musi mieć charakter pomocniczy wobec działalności głównej – statutowej. Przepisy „Ustawy z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach” nie nakazują przeznaczania całości dochodów z działalności gospodarczej na jej działalność statutową. Fundacja może prowadzić działalność gospodarczą w rozmiarach służących realizacji jej celów (art. 5 Ustawy)¹². W wypadku stowarzyszeń dochód z działalności gospodarczej służy realizacji celów statutowych i nie może być przeznaczony do podziału między członków stowarzyszenia (art. 34 „Ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach”)¹³. Nie ma natomiast zapisów, które przesądzałyby, że działalność gospodarcza stowarzyszenia musi mieć charakter pomocniczy wobec działalności głównej¹⁴. Przepisy umożliwiają nadanie działalności gospodarczej charakter główny¹⁵.

Według danych Krajowego Rejestru Sądowego w sierpniu 2013 r. w Polsce zarejestrowano 52 021 stowarzyszeń i fundacji. W tej grupie ponad 18% organizacji miało status przedsiębiorcy¹⁶. W województwie podkarpackim wielkości te przedstawiały się następująco: 2460 fundacji i stowarzyszeń, spośród których 9,2% organizacji zarejestrowało działalność gospodarczą. Szczegółowe informacje przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Liczba organizacji pozarządowych w Polsce i w województwie podkarpackim prowadzących działalność gospodarczą

Liczba	Polska		Województwo podkarpackie	
	Ogółem	Mających status przedsiębiorcy	Ogółem	Mających status przedsiębiorcy
Stowarzyszeń	38 001	4109	2168	139
Fundacji	14 020	5635	292	88
Ogółem	52 021	9744	2460	227

Źródło: Dane Krajowego Rejestru Sądowego, www.ems.ms.gov.pl (dostęp: 28.08.2013).

Najwięcej organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowanych jest w Rzeszowie – w stolicy województwa (26,9% wszystkich prowadzących działalność w województwie podkarpackim), najmniej natomiast w powiatach: kolbuszowskim i niżańskim (0,9% wszystkich organizacji prowadzących działalność w województwie podkarpackim). Wielkości te odpowiadają ogólnym tendencjom, gdyż Rzeszów wyróżnia się pod względem ogólnej liczby organizacji pozarządowych, a we wskazanych dwóch powiatach odnotowuje się najmniejsze liczby

¹² Ustawa z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (DzU 1984 nr 21, poz. 97, ze zm.).

¹³ Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (DzU 2001 nr 79, poz. 855, ze zm.).

¹⁴ K. Cibor, Ł. Makuch, M. Marek, M. Nowak, A. Turek, E. Żorawska, *Zrób biznES – jak współpracować z podmiotami ekonomii społecznej*, Warszawa 2012,

<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2012.9.pdf>, s. 10.

¹⁵ A. Gawska, K. Jędrak, M. Gruntowski, *Ekspertyza na temat rozwoju i wykorzystania ekonomii społecznej w organizacjach pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych*, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2012.2.pdf>, s. 10.

¹⁶ Różnica między danymi pochodzącymi z Głównego Urzędu Statystycznego i Krajowego Rejestru Sądowego wynika z faktu, że w pierwszym wypadku dane te obejmują stowarzyszenia, fundacje i organizacje społeczne, a w drugim wyłącznie stowarzyszenia i fundacje.

organizacji pozarządowych. Szczegółowe informacje na temat liczby podkarpackich organizacji pozarządowych mających status przedsiębiorcy przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Liczba i odsetek podkarpackich organizacji pozarządowych (stowarzyszeń lub fundacji) mających status przedsiębiorcy

Powiat ziemski lub grodzki	Liczba organizacji pozarządowych (stowarzyszeń lub fundacji) mających status przedsiębiorcy	Odsetek organizacji pozarządowych (stowarzyszeń lub fundacji) mających status przedsiębiorcy
Bieszczadzki	4	1,8%
Brzozowski	6	2,6%
Dębicki	13	5,7%
Jarosławski	10	4,4%
Jasielski	9	4,0%
Kolbuszowski	2	0,9%
Krośnieński	5	2,2%
Leski	5	2,2%
Leżajski	4	1,8%
Lubaczowski	5	2,2%
Łańcucki	7	3,1%
Mielecki	9	4,0%
Niżański	2	0,9%
Przemyski	3	1,3%
Przeworski	3	1,3%
Ropczycko- sędziszowski	5	2,2%
Rzeszowski	7	3,1%
Sanocki	9	4,0%
Stalowowolski	8	3,5%
Strzyżowski	4	1,8%
Tarnobrzegi	4	1,8%
Ustrzycki	3	1,3%
Krosno	11	4,8%
Przemyśl	18	7,9%
Rzeszów	61	26,9%
Tarnobrzeg	10	4,4%
Ogółem	227	100%

Źródło: Dane Krajowego Rejestru Sądowego, www.ems.ms.gov.pl (dostęp: 28.08.2013).

4. OBSZARY DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Przedsiębiorstwa społeczne odgrywają ważną rolę w rozwoju lokalnym. Zdaniem Towalskiego, podmioty te wykorzystują obszary niezagospodarowane przez firmy

działające tradycyjnie dzięki elastyczności działania oraz znajomości potrzeb społecznych¹⁷.

Przedsiębiorstwa społeczne przyczyniają się do zwiększania kompetencji i szans na rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli osób związanych z wtórnym rynkiem pracy, który cechują: duże wahania zatrudnienia, gorsze warunki pracy oraz dłuższe okresy bezrobocia. W „Ustawie z 13 czerwca 2013 r. o zatrudnieniu socjalnym”¹⁸ i w „Ustawie z 26 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych”¹⁹ wskazano następujące grupy osób zagrożone lub dotknięte wykluczeniem społecznym: bezdomni (realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, uzależnieni od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej, chorzy psychicznie, zwalniani z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji, osoby niepełnosprawne, długotrwale bezrobotni. Z kolei w „Ustawie z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”²⁰, wskazano „osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy”, zaliczając do nich: bezrobotnych do 25. roku życia, bezrobotnych długotrwale, bezrobotnych powyżej 50. roku życia, bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, bezrobotnych samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 7. roku życia, bezrobotnych niepełnosprawnych²¹.

Przedsiębiorstwa społeczne przyczyniają się także do poprawy jakości życia społeczności lub grupy osób. Zmiana ta jest nie tylko związana z faktem, że osoby do tej pory wykluczone, dzięki zatrudnieniu w przedsiębiorstwach społecznych, uzyskują środki do życia, ale i z tym, że zapewnione zostają usługi wcześniej dla nich niedostępne.

Do organizacji pozarządowych realizujących opisane funkcje zaliczyć można Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym (PSOUU). W całym kraju działa ponad 120 kół terenowych, z których 13 ma swoje siedziby w województwie podkarpackim²². Jednostki terenowe mogą uzyskać osobowość prawną lub korzystać z podmiotowości prawnej PSOUU za pośrednictwem Zarządu Głównego²³.

Koło w Jarosławiu, zajmując się Ośrodkiem Wczesnej Interwencji, Niepubliczną Specjalistyczną Poradnią Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka, Ośrodkiem Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym, Warsztatami Terapii Zajęciowej, Środowiskowym Domem Samopomocy, Zakładami Aktywności Zawodowej, prowadzi działalność usługowo-wytwórczą m.in. za pośrednictwem dwóch Zakładów Aktywności Zawodowej w Jarosławiu i w Oleszycach. W zakładach tych zatrudnionych jest ponad 50 osób, które świadczą usługi z zakresu gastronomii, pielęgnacji terenów zielonych, porządkowania grobów, poligrafii, profesjonalnego niszczenia dokumentów, produkcji

¹⁷ Raport z badań w ramach projektu *Biznes – Innowacje – NGO, czyli BINGO*.

¹⁸ Ustawa z 13 czerwca 2013 r. o zatrudnieniu socjalnym (DzU 2013 nr 122, poz. 1143, ze zm.).

¹⁹ Ustawa z 26 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (DzU 2006 nr 94, poz. 641, ze zm.).

²⁰ Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DzU 2004 nr 99, poz. 1001, ze zm.).

²¹ K. Cibor, Ł. Makuch, M. Marek, M. Nowak, A. Turek, E. Żorawska, *op. cit.*, s. 6–7.

²² Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, www.psouu.org.pl/kola-terenowe.

²³ Regulamin Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, http://jaroslaw.psouu.org.pl/files/Regulamin_Kola.pdf.

ekologicznych toreb na zakupy. Zakład w Jarosławiu prowadzi również kawiarnię „Galeria Przedmiotu”, obsługiwaną przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Ponadto od 2010 r. organizacja rozpoczęła produkcję podpałek K-Lumet, służących do rozpalania ognia w kominkach, piecach lub grillach. Właścicielem praw związanych z ich produkcją jest szwajcarska fundacja Les Perce Neige, pomysłodawcą zaś był Rudi Rettenmund – opiekun grupy osób z upośledzeniem umysłowym. Obecnie podpałki są produkowane w 220 warsztatach dla osób niepełnosprawnych w Szwajcarii, generując każdego roku około milion franków dochodu. Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Jarosławiu ma wyłączne prawa na terenie Polski do produkcji i sprzedaży podpałek wraz z możliwością budowania sieci poprzez odsprzedaż innym zainteresowanym części praw do produkcji (na zasadzie franszyzy społecznej)²⁴.

Podobny zakres usług świadczy Koło w Rymanowie (z wyjątkiem produkcji podpałek K-Lumet)²⁵.

Koło w Krośnie prowadzi natomiast m.in. pralnię wodną, która świadczy profesjonalne usługi prania wodnego, krochmalenia i maglowania dla hoteli, restauracji, klubów sportowych oraz klientów indywidualnych. W 2011 r. Koło w Krośnie zawarło umowę franchisingową z PSOUU Koło w Jarosławiu²⁶.

Zbliżoną działalność do opisanych organizacji podejmuje również Fundacja „Contigo” (powiat łańcucki). Fundacja prowadzi Zakład Aktywności Zawodowej, który świadczy usługi w zakresie gastronomii, oferuje miejsca noclegowe, organizację imprez okolicznościowych, prowadzi również pralnię²⁷.

Z kolei działalność w zakresie usług turystycznych prowadzi Fundacja Turystyki Niepełnosprawnych „Beskid” (powiat sanocki). Fundacja organizuje również szkolenia z zakresu asystentury turystom niepełnosprawnym. Asystentura taka obejmuje: pomoc w dotarciu do ciekawych miejsc, towarzystwo w czasie wypoczynku²⁸.

Natomiast Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Radość” srodki na organizację wsparcia swoich podopiecznych uzyskuje z działalności usługowej (remonty, stolarstwo) oraz usług rękodzielniczych. Stowarzyszenie organizuje indywidualne wsparcie domowe polegające na objęciu zajęciami opiekuńczo-terapeutycznymi grupy osób niepełnosprawnych z terenu powiatu dębickiego, których stan zdrowia uniemożliwia udział w zajęciach zespołowych. Osoby objęte wsparciem indywidualnym mogą korzystać z zajęć specjalistycznych oraz sprzętu dostępnego na terenie Ośrodka Promocji Aktywności Zawodowej i Społecznej „Radość” w Korzeniowie pod opieką osobistego asystenta²⁹.

Oryginalnym źródłem przychodów, które służą realizacji celów statutowych, jest działalność gospodarcza prowadzona przez Fundację Pomocy Edukacyjnej dla Młodzieży

²⁴ Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Jarosławiu, www.jaroslaw.psouu.org.pl.

²⁵ Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Rymanowie, <http://www.psouu-rymanow.org>.

²⁶ Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Krośnie, <http://www.psouukrosno.org.pl>.

²⁷ Dane Fundacji „Cogito”, <http://www.contigo.org.pl>.

²⁸ Dane Fundacji Turystyki Niepełnosprawnych „Beskid”, <http://bieskid.pl>.

²⁹ Dane Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Radość”, <http://radosc.debica.pl>.

im. Heleny i Tadeusza Zielińskich w Jarosławiu. Organizacja przyznaje stypendia i nagrody dla młodzieży z jarosławskich szkół. Działalność gospodarcza Fundacji polega na handlu produktami naftowymi, węglem oraz wynajmie nieruchomości (głównie magazynów). Sprzedaż paliwa stanowi 96% w strukturze wartości sprzedaży. Fundator wybudował w Jarosławiu budynki magazynowe wraz z infrastrukturą, o łącznej powierzchni ponad 1100 m², a w roku 2000 odkupił od PKN Orlen czynną bazę hurtową paliw płynnych, która była zlokalizowana na nieruchomości stanowiącej jego własność. Po śmierci fundatora cały majątek przekazany został na rzecz Fundacji³⁰.

5. PODSUMOWANIE

Przedsiębiorczość społeczna jest sposobem na efektywną realizację celów społecznych, pozwalającą na większą autonomię działania i osiągnięcie niezależności finansowej przez organizacje pozarządowe. Pozwala na uniezależnienie się od projektów, a tym samym funkcjonowania „od projektu do projektu”. Organizacje decydują się na podjęcie działalności gospodarczej również ze względu na możliwość większej niezależności programowej³¹.

Samo prowadzenie działalności ekonomicznej przez organizacje pozarządowe nie przesądza o tym, że uważane są za przedsiębiorstwa społeczne. To cele statutowe oraz rodzaj wykonywanej działalności decydują o uznaniu organizacji pozarządowej za przedsiębiorstwo społeczne.

Prowadzenie działalności gospodarczej przez organizacje pozarządowe nie jest zjawiskiem popularnym, co potwierdzają przedstawione dane. Sytuacja taka panuje zarówno w skali kraju, jak i w województwie podkarpackim. Pomimo to coraz więcej podmiotów decyduje się na tego typu aktywność.

Głównymi barierami przed podjęciem działalności gospodarczej są niewiedza dotycząca zasad jej prowadzenia oraz brak wiary we własne możliwości. Potwierdziły to również badania prowadzone przez Autorkę wśród podkarpackich organizacji pozarządowych planujących uruchomienie działalności ekonomicznej, w związku z realizacją projektu *Edukacja z motywacją*³².

Analiza danych Krajowego Rejestru Sądowego, Głównego Urzędu Statystycznego, zasobów internetowych oraz przeprowadzone badania pozwalają na stwierdzenie, że nie wszystkie organizacje pozarządowe, które zarejestrowały działalność gospodarczą, faktycznie ją prowadzą. Sytuacja taka zachodzi zarówno w skali całego kraju, jak i w województwie podkarpackim. Organizacje pozarządowe, które prowadzą działalność gospodarczą, najczęściej udzielają wsparcia i pomocy osobom potrzebującym, chorym i niepełnosprawnym. Ta grupa organizacji zatrudnia także największą liczbę pracowników, którymi często są osoby niepełnosprawne.

³⁰ Dane Fundacji Pomocy Edukacyjnej dla Młodzieży im. Heleny i Tadeusza Zielińskich w Jarosławiu, <http://www.fundacjazielskich.pl>.

³¹ Raport z badań w ramach projektu *Biznes – Innowacje – NGO, czyli BINGO*.

³² Projekt *Edukacja z motywacją* realizowano w latach 2012–2013 przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia” z Rzeszowa w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich. Dotyczył on wzmocnienia sektora pozarządowego w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. W projekcie brały udział organizacje pozarządowe planujące uruchomienie działalności ekonomicznej, http://www.procarpathia.pl/pl/archiwum_projektow/krajowe/edukacja_z_motywacja/o_projekcie.

Niekiedy już samo prowadzenie takiej działalności jest formą terapii pracowników, służy ich reintegracji społecznej lub zawodowej. Osoby takie czują się potrzebne społeczeństwu, a weryfikacją ich przydatności jest fakt, że na świadczone usługi lub produkowane towary jest zapotrzebowanie na rynku.

LITERATURA

- [1] Cibor K., Makuch Ł., Marek M., Nowak M., Turek A., Żorawska E., *Zrob biznES – jak współpracować z podmiotami ekonomii społecznej*, Warszawa 2012, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2012.9.pdf>
- [2] Dane Fundacji „Cogito”, <http://www.contigo.org.pl>.
- [3] Dane Fundacji Pomocy Edukacyjnej dla Młodzieży im. Heleny i Tadeusza Zielińskich w Jarosławiu, <http://www.fundacjazielskich.pl>.
- [4] Dane Fundacji Turystyki Niepełnosprawnych „Beskid”, <http://bieskid.pl>.
- [5] Dane Głównego Urzędu Statystycznego, <http://www.stat.gov.pl>.
- [6] Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, www.psouu.org.pl.
- [7] Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Rymanowie, <http://www.psouu-rymanow.org>.
- [8] Dane Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Krośnie, <http://www.psouukrosno.org.pl>.
- [9] Dane Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”, http://www.procarpathia.pl/pl/archiwum_projektow/krajowe/edukacja_z_motywacja/o_projekcie.
- [10] Dane Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Radość”, <http://radosc.debica.pl>.
- [11] European Research Network, <http://emes.net>
- [12] Gawska A., Jędrak K., Gruntowski M., *Ekspertyza na temat rozwoju i wykorzystania ekonomii społecznej w organizacjach pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych*, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2012.2.pdf>.
- [13] Herbst K., *Perspektywy ekonomii społecznej*, „Ekonomia społeczna”, 1/6 (2013)
- [14] Kaźmierczak T., *Zrozumieć ekonomię społeczną*, [w:] *Kapitał społeczny. Ekonomia Społeczna*, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Warszawa 2007, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Biblioteka/2007.3.pdf>.
- [15] Komunikat Komisji, *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej*, http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/craft/social_economy/soceco_intro_en.htm.
- [16] Kuraszko I., Rok B., *Społeczna odpowiedzialność biznesu i ekonomia społeczna*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/public/files/Spo%C5%82eczna%20odpowiedzialnosc%20biznesu%20i%20ekonomia%20spo%C5%82eczna.pdf>.
- [17] Przewłocka J., *Polskie organizacje pozarządowe. Podstawowe pytania, podstawowe fakty*, Warszawa 2007.

- [18] Raport z badań w ramach projektu *Biznes – Innowacje – NGO, czyli BINGO*, realizowanego przez Centrum PISOP w partnerstwie z Fundacją NIWA Edukacji i Rozwoju oraz Network for Europe (organizacja infrastrukturalna z Liverpoolu) w Wielkopolsce w latach 2012–2014, <http://www.pisop.org.pl/realizowane-projekty-w-2012-r/biznes-innowacje-ngo-czyli-bingo>.
- [19] Regulamin Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, http://jaroslaw.psouu.org.pl/files/Regulamin_Kola.pdf.
- [20] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 19 lutego 2009 r. w sprawie gospodarki społecznej [2008/2250(INI)].
- [21] Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (DzU 2001 nr 79, poz. 855, ze zm.).
- [22] Ustawa z 13 czerwca 2013 r. o zatrudnieniu socjalnym (DzU 2003 nr 122, poz. 1143, ze zm.).
- [23] Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DzU 2004 nr 99, poz. 1001, ze zm.).
- [24] Ustawa z 26 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (DzU 2006 nr 94, poz. 641, ze zm.).
- [25] Ustawa z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (DzU 1984 nr 21, poz. 97, ze zm.).
- [26] Ustawy z 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (DzU 1995 nr 88, poz. 439, ze zm.).

SOCIAL ECONOMY – THE ANSWER TO PROBLEMS OF A MODERN LABOUR MARKET

Non-governmental organizations engaged in economic activities may be classified as belonging to new social economy entities, in contrast to former social economy entities, such as cooperatives and mutual insurance companies. According to the data obtained from the Central Statistical Office, there were 75 thousand NGOs operating in Poland in 2010 (foundations, associations, social organizations). The Podkarpackie Voivodeship was ninth in statistics concerning the number of NGOs (4.6 thousand entities, which accounts for 6.3% of the total at that time). The vast majority of Polish non-governmental organizations (74% of the total) performed only nonprofit, statutory activities. Additional sources of income were sought by only few organizations. Services that stimulate profit were undertaken by only 19% of NGOs in entire Poland (Podkarpackie Voivodeship: 13% of all registered organizations), business activity – by 4% of these organizations (Podkarpackie Voivodeship: 3%), while profit generating and economic activity – by 3% (Podkarpackie Voivodeship: 2%). Most of registered in Rzeszów NGOs have been engaged in economic activities in 2013 (26.9% of all entities operating in the region). The least number can be noted in districts: Kolbuszowa and Nisko (each district 0.9% of all organizations). Social enterprises contribute to improving qualifications, employability of people at risk of social exclusion, positively affect the quality of life of communities. The Podkarpackie NGOs most often offer services connected with gardening, crafts, catering and hotel services, thus provide an opportunity to lead a dignified life to all entrusted to their care.

Keywords: non-governmental organization, social economy, labour market

DOI:10.7862/rz.2013.hss.48

Tekst złożono w redakcji: wrzesień 2013.

Przyjęto do druku: marzec 2014.